

5 – מעשים סמליים ופשרם (ב)

"כִּכָּה יֵאָכְלוּ בְנֵי-יִשְׂרָאֵל אֶת לֶחֶמָם טָמֵא, בְּגוֹיִם אֲשֶׁר אֲדִיחֵם שָׁם", אך יחזקאל קבל על כך וטען שמעולם לא אכל מזון טמא: "וְאָמַר אָהָה ה' א-להים, הֲנֵה נִפְשִׁי לֹא מְטַמְּאָה, וְנִבְלָה וְטִרְפָּה לֹא אֲכַלְתִּי מִנְעוּרַי וְעַד עַתָּה, וְלֹא בָּא בִּפִּי בֶּשֶׂר פְּגוּל" (שם, יד).

רד"ק מפרש:

"כי הכהנים מוזהרים על הנבילה והטרפה יתר על ישראל, מפני הטומאה; וכן כתוב: 'נִבְלָה וְטִרְפָּה לֹא יֵאָכַל לְטַמְּאָה בָּה' (ויקרא כ"ב, ה)";²

כלומר: תגובתו של יחזקאל לציווי קשורה בהיותו כהן שנמנע באופן מיוחד מאכילת מאכלים מטמאים. ה' נענה לקריאתו והותר לו לאפות את הלחם על גללי בהמה:

"וַיֹּאמֶר אֵלַי רְאֵה נָתַתִּי לְךָ אֶת צְפוּעֵי (צִפְעִיעֵי) הַבְּקָר תַּחַת גְּלִלֵי הָאֲדָם, וְעָשִׂיתָ אֶת-לֶחֶמְךָ עֲלֵיהֶם" (שם, טו).

אכן נראה כי הצורך לאפות על גללים תאם את האוכל שנאלצו לאכול בתנאי מצור,³ והמחיש את טומאת העם והארץ, בדרך הניתנת להמחשה גם בהעדר מקדש ואף בגולה.

פשרו של מעשה זה, המתאר את הרעב בעיר, מבואר בסופו:

"וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן-אָדָם הַנְּנִי שָׁבֵר מִטָּה לֶחֶם בִּירוּשָׁלַם וְאָכְלוּ לֶחֶם בְּמִשְׁקַל וּבְדָאָה, וַיִּמֵּי בְּמִשׁוּרָה וּבְשִׁמּוֹן יִשְׁתּוּ. לְמַעַן יַחְסְרוּ לֶחֶם וַיָּמִי, וַיִּנְשְׂמוּ אִישׁ וְאִחִיו וַיִּנְמְקוּ בְּעֵינָם" (שם, יז).

כלומר, יתממשו האזהרות מפרשת בחוקותי:

"הַנְּשָׂאִים בְּכֶם יִמְקוּ בְּעֵינָם" (ויקרא כ"ו, ט).

ה. לבסוף, המעשה הסמלי האחרון, והקשה מכולם, מתאר את הצפוי ליושבי ירושלים לאחר המצור:

"וְאֵתָה בֶּן-אָדָם קַח לְךָ חֶרֶב חֲדָה תַעַר הַגְּלָבִים תַקְחֶנָּה לְךָ, וְהִעַבְרָתָ עַל רֵאשֶׁךָ וְעַל זִקְנֶךָ, וְלַקְחֶתָ לְךָ מֵאֲזֵנֵי מִשְׁקַל וְחַלְקֶתָם. שְׁלִשִׁית בָּאוּר תִּבְעֵיר בְּתוֹךְ

בשיעור שעבר דיברנו על שלושת המעשים הראשונים ברצף המעשים הסמליים בספר יחזקאל: מעשה הלבנה (המסמל את עצם המצור), מעשה מחבת הברזל (המסמל את החיץ בין שליח ה' לאנשי העיר) ומעשה השכיבה (המסמל את חטאיהם של בני ישראל בטרם החורבן). בשיעור זה נמשיך בתיאור המעשים ובמשמעותם:

ד. הרעב בעת המצור מומחש באמצעות צמצום עד למינימום הכרחי בעת השכיבה של מזונותיו של יחזקאל:

"וְאֵתָה קַח לְךָ חֲסִין וְשַׁעֲרִים וּפּוֹל וְעֲדָשִׁים וְדָחַן וְכֶסֶם וְנִתְתָה אוֹתָם בְּכָלִי אֶחָד וְעָשִׂיתָ אוֹתָם לְךָ לְלֶחֶם, מִסֶּפֶר הַיָּמִים אֲשֶׁר אֵתָה שׁוֹכֵב עַל צֶדֶךְ שְׁלֹשׁ-מֵאוֹת וְתִשְׁעִים יוֹם תֵּאָכְלֶנּוּ. וּמֵאֲכַלְךָ אֲשֶׁר תֵּאָכְלֶנּוּ בְּמִשְׁקוֹל עֲשָׂרִים שֶׁקֶל לַיּוֹם, מֵעַתַּת עַד עַתַּת תֵּאָכְלֶנּוּ. וַיִּמֵּי בְּמִשׁוּרָה תִשְׁתָּה שְׁשִׁית הַיּוֹם, מֵעַתַּת עַד עַתַּת תִּשְׁתָּה. וְעַתַּת שְׁעָרִים תֵּאָכְלֶנּוּ..." (ד', ט-יב).

אמנם, את הדיון במעשים הסמליים פתחנו בכך שאין בהכרח ליחס משמעות קונקרטי לכל מעשה, אך הכמויות המדויקות המנויות בנבואה זו מתמיהות, ומעלות את השאלה האם קיימת בכלל אפשרות שיחזקאל הסתפק באכילה ושתיה בכמויות המצויינות בפסוקים אלה. ואכן לשאלה זו נדרש פליקס שכתב על פסוקים אלו כי:

"לגבי שתיה, מדובר על מנה של שישיית ההין ביממה, לפי חישובנו: 650 גרם מים. כמות זו של מים היא מצומצמת מאוד, במיוחד באקלימה החם של בבל, אך בחוסר מעש יש בה כדי קיום, ואכן יחזקאל שכב על צידו במטתו משך כל אותם הימים. קטנה בהרבה היתה מנת הלחם היומית שאכל הנביא... הרי שיחזקאל קיבל במשך יותר משנה, פחות מאלף קלוריות ליום... מאידך גיסא, מסתבר כי כל זה לא מנע מן הנביא סבל הכרוך בהרגשת רעב וצמא. השכיבה על צד אחד, במשך שלוש מאות ותשעים יום, אף היא היתה כרוכה בסבל. אכן הנביא הזדהה בגופו ובנפשו עם ירושלים הנתונה במצור ברעב ובצמא."⁴

על עוגת השעורים כתוב כי: 'בְּגִלְלֵי צֵאֵת הָאָדָם תִּעֲנֶנָּה לְעֵינֵיהֶם'. רש"י מפרש: 'תאפינה בגחליהן, שמייבשן ושורפן', כלומר הלחם צריך היה להאפות בתחילה על גללי אדם. מצב המלווה בהסבר א-לוהי:

2 אם כי גם בנבואתו חוזרת ההגבלה הזאת לכוהנים (מ"ד, לא); ועוד נעמוד בעז"ה על מעמדם של הכהנים בנבואתיו של יחזקאל במסגרת השיעורים שנושאם חזון המקדש העתידי (פרקים מ-מ"ח).

3 אכן מקובל על הבדואים והפלאחים העניים ליבש גללי בהמה ולהשתמש בהם לאפיה; פליקס, שם, עמ' 217.

4 מסריו הנבואיים של יחזקאל מועצמים פעמים רבות באמצעות בירור הרקע המקראי לנבואות, ועל כך להלן, ובהרחבה בעז"ה בשיעורים הבאים.

1 ' פליקס, טבע וארץ בתנ"ך, תשנ"ב, עמ' 217-218.

לחורבן המקדש, שלטה במסופוטמיה האימפריה האשורית. לאחריה, בשנות החורבן, קמה ממלכת בבל החדשה. בשתי ממלכות אלה התקיימו 'ערי מקדש' שבמרכזן ניצב 'ביתו' של אלוהי העיר, שהיה למעשה המקדש על מכלול אגפיו (ובידו היה השליטה על חלק ניכר מרכושה של העיר).⁶ עבור הגויים שמסביב, ירושלים והמקדש שבתוכה היו עד לחורבן עוד עיר מקדש, מתוך שלל ערי המקדש שבמסופוטמיה. הנביא חוזר ומדגיש כי העם שהמר את משפטי ה', הביא במעשיו החמורים לתוצאות מפליגות. תוצאות אלו מנויות כולן בפסוקים הבאים, לאחר המילה פותחת: 'לכן':

"לְכֹן, פֹּה אָמַר ה' אֱלֹהִים יַעַן הִמְנַכֶּם מִן הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֵיכֶם בְּחַקוֹתַי לֹא הִלַּכְתֶּם וְאֵת מִשְׁפָּטַי לֹא עֲשִׂיתֶם, וַיִּכְמַשְׁפְּטֵי הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֵיכֶם לֹא עֲשִׂיתֶם" (ז).

תחילה מחדד הנביא את החומרה במעשי העם. לא רק שאינו מקיים את חוקי ה', הוא אף נאמן פחות לא-לוהיו מנאמנותם של הגויים מסביב לאלוהיהם.⁷ התוצאה אף היא תיראה לעיני הגויים:

"לְכֹן, פֹּה אָמַר ה' אֱלֹהִים הִנְנִי עֹלֵיךְ גַּם אֲנִי, וְעֲשִׂיתִי בְּתוֹכְךָ מִשְׁפָּטִים לְעֵינֵי הַגּוֹיִם. וְעֲשִׂיתִי בְּךָ אֵת אֲשֶׁר לֹא עֲשִׂיתִי וְאֵת אֲשֶׁר לֹא אַעֲשֶׂה כְּמִהוּ עוֹד, יַעַן כָּל-תּוֹעֲבוֹתֶיךָ" (ח-ט).

נבואה זו מעמידה את העם על חומרת 'כל תועבותיהם' באמצעות מעשי ה' שלא נעשו כדוגמתם בעבר. דברים אלה מכוונים כפי הנראה לחורבן המקדש, שמיום שנבנה בימי שלמה עמד על תילו.⁸

לאור דברים אלו, ניתן אולי להבין מדוע העם לא הפנים כי ה' עלול להחריב את מקדשו. יתכן כי לפחות אחד הגורמים לכך היתה הידיעה שחורבן המקדש נתפש בעיני הגויים כחולשה של ה', משום שמקדש שנחרב ביטא את חוסר יכולתו של האל להגן על 'מקדשו' ולמנוע את חורבנו. אשר על כן, חורבן המקדש כרוך היה מטבעו בחילול שם ה' בגויים במובן הפשוט: שמו של ה' חולל, משום שמעתה, משעה שחרב בית המקדש, נראה היה בעיני הגויים כי ה' איבד את כוחו או יכולתו עד כדי כך שלא יכול היה למנוע את החרבת מקדשו. האפשרות כי ה' הוא שיגרום לחורבן המקדש במכוון היתה זרה ומנוכרת לגויים שמסביב לירושלים, והעם התפתה לחשוב שלכל הפחות משום כך – על אף חטאיהם החמורים – המקדש לא ייחרב לעולם.

העיר כמלאת ימי המצור, ולקחת את השלשית תכה בחרב סביבותיה, והשלשית תזרה לרוח וחרב אריק אחריהם. ולקחת משם מעט במספר, וצרת אותם בכנף. ומהם עוד תקח והשלכת אותם אל תוך האש ושרפת אתם באש, ממנו תצא אש אל כל בית ישראל"⁹

כך, כבר בראשית נבואתו, עוד בטרם אמר לעם דבר, גילוח שערות הראש מסמל את הצפוי: שליש מהתושבים ימותו בשרפה, שליש ימותו בחרב, ושלש ימלטו, ומתוכם מעט ינצלו ואולי אף יגיעו לבבל, את אלה מסמלות השערות שניצרו בכנף בגדו – שאף מתוכם ישרפו מעט.

לסיכום, מעשיו הסמליים של יחזקאל מבטאים בהדרגה את שעתיד להתרחש: החל מהמצור, חוסר ההיענות של ה' (או אולי העובדה שהמצור נעשה בשליחות אלוהית), הרעב והצמא הקשים מנשוא ולבסוף כליה לרוב תושבי ירושלים, שרק מיעוטם ימלטו וינצלו.⁵ בסיכומו של דבר, בפרקים אלה, מדגים יחזקאל במעשיו את הניתוק החריף שבין ה' לעמו ואת מצבם ההולך ומחמיר של יושבי ירושלים.

3. הנמשל: מעשי ה' (ה', ה-יז)

בהנחה כי סידור הפרקים בספר יחזקאל הוא כרונולוגי, מעשים אלו הם למעשה המפגש הנבואי הראשון של הנביא עם העם. מעשים אלה, בהם פותח יחזקאל את נבואתו, מחדדות את מטרת נבואתו מראשיתה, ואינן משאירות פתח לתקווה. אכן, מיד לאחר מעשים אלה, המסתיימים במסר הכואב כי אש פושטת בכל בית-ישראל, אנו לומדים על נבואתו המילולית הראשונה של הנביא לעם, והיא ההסבר לכלל המעשים אותם עשה הנביא:

"פֹּה אָמַר ה' אֱלֹהִים זֹאת יְרוּשָׁלַם בְּתוֹךְ הַגּוֹיִם שְׁמִתִּיהָ וְסְבִיבוֹתֶיהָ אֲרָצוֹת. וְתָמַר אֵת מִשְׁפָּטִי לְרִשְׁעָה מִן הַגּוֹיִם וְאֵת חַקוֹתַי מִן הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֶיהָ. כִּי בְּמִשְׁפָּטִי מְאֹסוּ וְחַקוֹתַי לֹא הִלְכוּ בְּהֵם" (ה', ה-ו).

פסוקים אלה מתארים, כפי הנראה, כי הגורם המרכזי לחורבן על פי נבואת יחזקאל הוא מצבה של העיר ירושלים בהשוואה לזה של הערים שסביבותיה. אך נראה כי השוואה זו טומנת בחובה לא רק את מעמדה של העיר, אלא את מעמדו של ה', הנגזר ממנה, כפי שהיא נראית בעיני הגויים האמונים על תפישות אליליות. במשך מאות השנים שקדמו

6 על מקדשים אלה ראו: ח' תדמור, אשור בבל ויהודה, מוסד ביאליק, ירושלים תשס"ו, עמ' 95-121. כמו כן ניתן לראות דגמים של מקדשיהם במזוואן ארצות המקרא שבירושלים.

7 השימוש דווקא במילה משפט (ולא מצוות או חוקים) מענין, לאור העובדה שהאל הפולרי ביותר בקרב הבבלים היה שמש – אלוהי המשפט, שמקדשו שכן בסיפר. שם, עמ' 96.

8 המסר הנבואי כי מעשה זה לא ישנה מובן, אם נניח כי חורבן המקדש השני היה (עם כל עוצמתו) פחות קשה מחורבן המקדש הראשון.

5 יושם על לב כי שני המעשים הראשונים הם נטולי הסבר בעוד ליתר המעשים יש פירוש בגוף המעשה. נראה שהסיבה לכך היא כי ציור העיר על לבנה והצבת מחבת ברזל היוו כשלעצמם מעשה ברור המדבר בעד עצמו, בעיקר משום שהם קיימים גם בזיכרון ההיסטורי של העם, שכן אין זה הפעם הראשונה שירושלים במצור (סנחריב). אך המעשים הסמליים הבאים (חטאי העם, הרעב והפורענות הצפויה) הם חידוש של ימי יחזקאל, וממילא לא ניתן להניח שהעם מבין את עומק המשמעות מבלי לתת להם הסבר מפורש.

כי מעתה הקב"ה מקדש את שמו שחולל בעיני הגויים, ומבסס את מעמדו כ'אל' נישא מיתר האלים, ללא תלות במצבה הנוכחי של יהודה (ראו פרק ל"ט, כג-כד). יתרה מזאת: בעיני הגויים, מעתה ההפך הוא הנכון; היות מצבו של העם המייצג את ה' על הארץ נבזה גורם לכך שעל הגויים להבין את המציאות באור חדש – הקב"ה הוא א-לוהי העולם כולו, שרצונותיו הם ש'מפעילים' גם את העמים האחרים וא-לוהיהם. כך גם יבינו הגויים כיצד ה' פוגע בעמו בעוצמה רבה כל כך, כפי שמתארים פסוקי הסיום של פרק זה:

"בְּשִׁלְחִי אֶת חֲצֵי הָרְעֵב הָרְעִים בְּהֵם אֲשֶׁר הָיוּ לְמִשְׁחִית אֲשֶׁר אֲשַׁלַּח אוֹתָם לְשַׁחֲתֶכֶם וְרָעַב אֶסְף עֲלֵיכֶם וְשִׁבְרְתִי לָכֶם מִטָּה לָחֶם. וְשִׁלְחִתִּי עֲלֵיכֶם רָעַב וְחִיָּה רָעָה וְשִׁכְלָף וְדָבָר וְדָם יַעֲבֹר בְּךָ וְחָרַב אָבִיא עֲלֶיךָ אֲנִי ה' דְּבַרְתִּי" (טז-יז).

בפסוקים אלה, משמעותו של הרעב במעשה הסמלי שנדון לעיל מתבררת במלואה. הוא מתואר כ'חיצי רעב' הנשלחים על ידי ה', ונוספים לו חיה רעה, דבר ודם. קיים דמיון בין פסוקים אלה לפסוקים בפרשת האזינו:

"אֶסְפָּה עֲלֵימוֹ רְעוֹת חֲצֵי אֲכֵלָה בָּם. מִזֵּי רָעַב וְלַחְמִי רָשָׁף וְקִטְבֵּי מְרִירֵי וְשֵׁן בְּהֵמוֹת אֲשַׁלַּח בָּם עִם חֲמַת זַחְלֵי עֶפְרָי" (דברים ל"ב, כג-כד).

גם כאן מתוארים חיצי הקב"ה המכלים את העם, הרעב ו'שיני הבהמות' (בדומה לחיה הרעה ביחזקאל). כהקדמה לפרשת האזינו נאמר:

"כִּי יִדְעוּתִי אַחֲרֵי מוֹתֵי כִּי הִשְׁחַת תִּשְׁחַתּוּן וְסָרְתֶם מִן הַדָּרָךְ אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֶתְכֶם וְקִרְאת אֶתְכֶם הָרְעָה בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים כִּי תַעֲשׂוּ אֶת הָרַע בְּעֵינֵי ה' לְהַכְעִיסוֹ בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם" (שם ל"א, כט).

ניתן לומר, אם כן, כי ההשוואה לפסוקים בפרשת האזינו מחדדת כי למעשה נבואתו של יחזקאל בשנים אלה היא התממשות של אזהרותיו של משה לעם לפני מותו.

יחידה נבואית זו (ה', ה-יז) נמנית על נבואות הפורענות הקשות ביותר הניתנות לעם, והיא קשה לעיכול גם במרחק הדורות. קושי זה ניכר גם בכך ששבע פעמים (בשלוש עשרה הפסוקים הללו) חוזרת ההדגשה כי נבואה זו כולה מאת ה' ניתנה: פסוק ה פותח בצירוף: 'כה אמר ה' א-להים', וכך גם בפסוק ז ושוב בפסוק ח; בפסוק יא שם ה' מוזכר בלשון שבועה: 'חי אני נאם ה' א-להים'. לאחר מכן בפסוק יג נאמר: 'וידעו כי אני ה' דברתי בקנאות', וכך גם בפסוק טו: 'אני ה' דברתי'. בכך גם מסיימת הנבואה (בפסוק יז): 'אני ה' דברתי'.

לא לחינם צריכים דברי נבואה קשים אלה, החל משעת נתינתם ולאורך הדורות, ציון מפורש החוזר ונשנה – הכולל גם לשון שבועה – לכך שמאת ה' הם יוצאים. יתכן וניתן למצוא נחמה פורתא בראשית הנבואה: 'וְהִכְיִנְתָּה אֶת פְּנֵיךָ

"לְכוּ, אָבוֹת יֹאכְלוּ בָנִים בְּתוֹכְךָ וּבָנִים יֹאכְלוּ אָבוֹתָם, וְעִשְׂתִּי בְךָ שְׁפָטִים וְזָרִיתִי אֶת כָּל שְׂאֲרֵיתְךָ לְכָל רוּחַ" (י).

ההמחשה, הקשה והנוקבת, לכך שמצבה של העיר גרוע מאי פעם בעבר או בעתיד מתבררת בחלק זה של הנבואה באמצעות ההדגשה כי האזהרות שבויקרא ל"ו, כט: **"וְאֲכַלְתֶּם בָּשָׂר בְּנֵיכֶם וּבָשָׂר בְּנֵיתֵיכֶם תֹּאכְלוּ"** (וכן גם בדברים כ"ח, נג-נד) יתקיימו. אך לא זו אף זו, לא רק שהורים יאכלו את בשר בנייהם, אלא גם ההפך: עתה בנים יאכלו את בשר אבותם! זהו תיאור שאין לו אח ורע.

מעשי העם שגרמו לתוצאה חמורה זו נאמרים בלשון קצרה אך נוקבת:

"לְכוּ, חֵי אֲנִי נְאֻם ה' א-להים אִם לֹא יַעַן אֶת מַקְדְּשִׁי טְמֵאת בְּכָל שְׁקֻצֵיךָ וּבְכָל תוֹעֲבוֹתֶיךָ וְגַם אֲנִי אֶגְרַע וְלֹא תַחֲוֶס עֵינֵי וְגַם אֲנִי לֹא אֶחְמוֹל" (יא).

הצירוף 'שיקוצים ותועבות' הוא מעט המחזיק את המרובה המתאר את כלל החטאים בהם חוטא העם עליהם עומד הנביא בהרחבה בנבואותיו הבאות, תקציר מעין זה קיים גם בפרק י"א, כא:

"וְאֵל לֵב שְׁקֻצֵיהֶם וְתוֹעֲבוֹתֵיהֶם לָבָם הַלֵּךְ".

לסיום, מבאר הנביא את המעשה הסמלי, ומסביר שפירושו כליה לרב העם:

"שִׁלְשִׁיתֶיךָ בְּדָבָר יָמוּתוּ וּבְרָעַב יָכְלוּ בְּתוֹכְךָ, וְהִשְׁלִישִׁית בְּחָרַב יָפְלוּ סְבִיבוֹתֶיךָ, וְהִשְׁלִישִׁית לְכָל רוּחַ אֲזָרָה וְחָרַב אָרִיק אַחֲרֵיהֶם. וְכֵלָה אִפִּי וְהִנְחוֹתִי חֲמַתִּי בָּם וְהִנְחַמְתִּי וְיָדְעוּ כִּי אֲנִי ה' דְּבַרְתִּי בְּכֹלֹתֵי חֲמַתִּי בָּם" (ה', יב-יג).

לשונה של נבואה זו קשה במיוחד, משום שאין בספר יחזקאל, גם לא בנבואות שלעתיד, מהשנים שלאחר חורבן המקדש, שימוש במילים אלה כמילות נחמה. כאן המילים: 'תחוס עיני', 'אחמול' ו'הנחמתי' נאמרים על בהקשר שלילי. יתכן כי לו היתה נבואה משלימה לנבואה זו בה אוצר מילים זה היה חלק מנבואת נחמה, גם נבואה זו היתה מעבירה מסר מרוכך מעט. העדרותן של נבואות בהן ה' חס על עמו, חומל עליהם או מנחם אותם בספר יחזקאל מחדדת את המציאות הבלתי הפיכה, והחד פעמית שבחורבן בית המקדש. התוצאה אף היא איננה מאחרת לבוא:

"וְאֲתַנְּךָ לְחַרְבָּה וְלַחַרְפָּה בְּגוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֶיךָ לְעֵינֵי כָּל עוֹבֵר. וְהִיְתָה חַרְפָּה וְגְדוּפָה מוֹסֵר וּמְשַׁמָּה לְגוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֶיךָ בְּעֵשׂוֹתֵי בְךָ שְׁפָטִים בְּאֵף וּבְחַמָּה וּבְתַכּוֹחַת חַמָּה אֲנִי ה' דְּבַרְתִּי" (יד-טו).

חורבנה של ירושלים, שנתפשה בעיני הגויים כאחת מ'ערי המקדש', גררה עימה את התוצאה הטבעית כפי שהעמים תופשים את מעמדם של האלים, והיא דחיקת מעמדו של האל. בעבר נתפש ה' כא-לוהי עם ישראל בארצו, אך נראה

אֵלֶיָּהּ' – כלומר, בשעה זו עליו להפנות את מבטו לעבר ירושלים. לאמר: העונש קשה מנשוא אבל אין כאן התעלמות. מבטו של ה' מלווה את עמו תמיד, גם בשעה קשה זו.

* כל הזכויות שמורות לשיבת הר עציון ולד"ר טובה גנול, תשע"א *
* עורך: נדב סלוטקי *
* *****
* בית המדרש הווירטואלי שליך ישיבת הר עציון *
* האתר בעברית: <http://www.etzion.org.il/vbm> *
* האתר באנגלית: <http://www.vbm-torah.org> *
* משרדי בית המדרש הווירטואלי: 02-9937300 שלוחה 5 *
* דוא"ל: office@etzion.org.il *
* *****